

Parween Pazhwak (Afgánistán)

Parween Pazhwak (* 1967 v Kábulu) je afghánská umělkyně, básnířka a spisovatelka píšící v perštině. Narodila se do literární a politicky aktivní rodiny. Absolvovala francouzskojazyčné Lycée Malalai a vystudovala medicínu v Avicenna Medical Institute. Po sovětské invazi do Afgánistánu strávila dva roky v Pákistánu jako uprchlík a poté se přestěhovala do Kanady, kde požádala o azyl. S manželem a dětmi žije v Ontariu. Za nejlepší období svého života považuje studentská léta, naopak život v exilu vnímá jako to nejtěžší.

Parween Pazhwak píše poezii a povídky a tvoří malby pro děti. Je autorkou jedenácti knih; k nejslavnějším patří *Darya dar Shabnam* (Orosené oceány) a *Negin-ha wa Setara-ha* (Drahokamy a hvězdy).

ukázky přeložil Jozef Vrabček

Strom a ja

Ked' som bola ešte malá,
Otec zasial vprostred dvora,
Malý stromček – iba pre mňa.
Bol to mladý mandľovník,
So zelenými lístkami,
A bielymi kvietkami –

Neustále, dňom i nocou,
Pripomínal mier a pokoj.
Zalievala som ho vodou,
Odmieňal ma sviežou vôňou.
Rozprávali sme sa ako vtáci –
Piesňami, nie slovami.
Túžil vyrásť do výšky,
až po samú oblohu.
Ja som sa zas ako dieťa,

Chcela rukou dotknúť slnka.
Chceli sme byť spolu navždy –
Dôverníkmi, priateľmi.
V jeden deň však otec vraví:
„Nadišiel čas rozlúčiť sa,
So stromom i s oblohou,
S vtáčikmi, i so slnkom.
Do krajiny prišla vojna,
Mier sa len tak nevráti,

Rachot zbraní pohltil ho,
Skončil sa čas zábavy.
Stromčeku som povedala:
„Nemôžem ťa opustiť,
Neviem len tak odletieť.“
Stromček ale nezaplakal:
„Veď v tom nie si jediná...
K tejto zemi sme už pripútaní,
K našej vlastnej, čarokrásnej,

Ty srdcom, ja svojimi koreňmi.“
Bola som len plaché dievča,
A strom taký vysoký.
Čo sa s ním však potom stalo?
S mojim malým bračekom?
Možno že ho spálil výbuch,
Či roztrhala raketa.
Možno ho už rozsekali,
Sekerou na márne kúsky...
Nech pomynie sa beznádej.

Nech rozplynie sa temnota!
Som si istá, že je živý!
Jeho lístky čistia vzduch,
Sladké mandle na konároch,
krmia hladné siroty –
Čo sa snažia zostať v zemi,
Aj srdcom, aj koreňmi.
Dúfam, že sa tam raz vrátim,
A svoj stromček opäť nájdem –
Mohutný a slobodný.

Vodopád pri divokej ruži

Venované mojej matke Afife Pazhwak, a všetkým matkám, ktoré boli nútené opustiť svoju rodnú zem.

Jeden z textov zo zápisníka mojej matky, ktorý napísala na pamiatku svojej vlasti:

„Ó, jar, príď a vezmi ma do svojho náručia.

Odovzdaj ma svojmu sviežemu vánku.

Nech ma vzduch a obloha mojej vlasti znova prebudí k životu.

Odnes ma k zasneženým vrcholom pohoria Spín Ghar, týčiacim sa až k nebesám.

Ty, čo sa každý rok vraciaš a my ťa každý rok vítame.

*Tak ma vezmi so sebou, nech sa nadýchnem vône
svojej domoviny, nech opäť ožijem, ó, jar!“*

1

Rovná biela čiara oblakov sa tiahla cez čistú modrú oblohu.

Darja si pri pohľade na ňu spomenula na šnúru na bielizeň.

V mysli už-už videla biele prestieradlá ako natiahnuté na šnúre vejú vo vetre.

Keď bola malá, mama právala bielizeň a Darja sa zatiaľ hrávala s mydlovou penou. Fúkala do nej a sledovala ako sa trblietavé bubliny odrážajúce slnečné lúče nechávajú odnášať vetrom...

S rozpaženými rukami sa zvykla rozbehnúť cez vyvesené prestieradlá a nechať si tvár obtierať vlhkou látkou a studené kvapky vody prskať na nohy.

S bezstarostným smiechom si kriedou nakreslila na zem rad štvorcov zakončeným kruhom, nazývaným „dom slnka“, kam sa potom snažila trafiť kamienok a bosá popreskakovať cez jednotlivé štvorce, čiže sa hrala „škôlku“.

Potom znova pozrela na oblak nad sebou. Dlhá rovná čiara sa tiahla cez oblohu ako elektrický drôt.

Predstavila si ako na ňom sedia vtáky – priletia, usadia sa, spievajú, potom odletia a znova priletia...

Oblak sa postupne rozšíril. Darja si spomenula na kríky divokých ruží, ktoré sa jeden vedľa druhého tiahli pozdĺž hlinenej steny ich dvora a každú jar vytvárali kaskádu vône, kvetov a snov...

Divoké ruže sa usmievali svojimi jednoduchými, voňavými okvetnými lístkami.

Vietor ich s každým poryvom zopár odniesol a ich biela farba sa tak miešala s mihotajúcimi sa bielymi krídlami motýľov.

Darja sa znova pozrela hore.

Biela čiara oblaku sa medzičasom rozplývala a už ju bolo sotva vidieť.

Mama polievala betónovú verandu dvora vodou, čím sa pomaly zmývali aj čiary po kriede. Darja si povzdychla a sklopila pohľad od oblohy.

Darja sedí na kameni na brehu jazera Ontario.

Opačný breh sa v diaľke stráca a jazero sa tak javí ako šíre more.

Malé, jemné vlnky sa jagocú v slnečnom svetle. Keď sa zdvihne vietor, vlny sa mierne zdvihnú a jazero sa zhlboka nadýchne, akoby to bola živá bytosť.

Spiace jazero sa prebudí len keď malé motorové člny alebo vodné skútre preletia cez vodu – malé vlnky sa spoja do väčších, spenia sa, s hučaním sa vyrútia na skalnatý breh a zanechajú za sebou stopu v podobe blyštiacich sa kamienkov.

Darja si položí hlavu na kolená.

Je jej smutno.

Dnes by si želala vidieť rozbúrené jazero – vlny vysoké ako hory valiace sa jedna za druhou. Spoločný hukot vetra, vody a kamenia, do ktorého by mohla aj ona na plné pľúca vykričať svoju bolesť, rovnako ako morské vtáky.

Zmätená a smutná si pomyslí:

Táto cesta ma zabíja... Nekrváčam síce, ale život zo mňa pomaly vyprcháva... Nemá horúčku, ani nie je chorá. Azda je to mŕtvica? Nie... Nie je to väzenie, mučenie ani poprava. Nie je to vojna, rakety, mínometná paľba. Nie je to hlad ani smäd. Zemetrasenie? Ani to nie...

Vzduch pri jazere je čerstvý. Ľudia sú veselí. A predsa ja, akoby som bola napoly človek, napoly ryba, umieram na nedostatok vzduchu!

Darja mala pocit, akoby sa dusila, na hrudi mala balvan a nemohla sa nadýchnuť.

S vypúlenými očami sa zodvihla a v panike ostala stáť na veľkom kameni.

Zatočila sa jej hlava – modré jazero s jemnými vlnkami, slnečná obloha plná bielych a sivých morských vtákov, všetko sa krútilo okolo nej.

Zrazu mala pocit, ako keby lietala ako vták – a potápala sa ako ryba vo vlnách.

Pod sebou videla lesklé kamene a žasla nad ich veľkosťou.

Boli to skaly pod hladinou? Nie – vyzerali ako hory...

Áno, boli to hory!

Priamo pred sebou videla horu Asemai a horu Shir Darwaza, čo sa týčia nad Kábulom!

Poryv čerstvého vzduchu jej oviol tvár a jej srdce sa otvorilo.

Dažd'om obmyté vrcholky stáli vedľa seba ako starovekí hrdinovia, lesknúci sa v zlatom svetle rána.

Z otvoreného okna svojej izby sa Darja pozerala na hory a jej duša sa naplnila silou a vierou.

Zdvihla ruku, aby ich pozdravila a zrazu ju napadla myšlienka:

Ak by jedného rána otvorila okná a tie hory by tam neboli, zrejme by zomrela od žiaľu.

Spomenula si na zlý sen z predchádzajúcej noci, v ktorom otvorila okno a pred sebou videla týčiť sa neznáme mrakodrapy.

Striaslo ju.

Čo ten sen mohol znamenať?

Potichu zašepkala:

„Bože, chráň... Bože, chráň aby som niekedy musela opustiť tie hory.“

Jej srdce zmäklo. Zrazu mala pocit, že rozumie jazyku skál.

Hory sa jej prihovorili:

Darja... Darja (v jazyku dari znamená rieka), tvoj prameň vyviera z nás.

Neopúšťaj nás. Naše tulipány, naše rubíny a tyr kysy sú tvoje.

Neber od nás svoje ryby. Neodvracaj od nás zrak...

Náhle ňou myklo.

Paktis ju chytil za ramená, v očiach mal strach.

„Si v poriadku?“ spýtal sa. „Takmer si spadla do vody.“

Darja bola stále omráčená – nevedela, kde sa nachádza.

Paktis s úsmevom dodal:

„Moja pani, premenila si sa na vtáka! Videl som, ako si zdvihla ruky ako krídla, a keby som ťa nechytil, skočila by si do vody ako ryba!“

Darja sa s vlažným úsmevom pozrela na malé vlny trblietajúce sa v slnečnom svetle a pomyslela si:

„Moja nočná mora sa stala skutočnosťou. Tie dva vznešené, majestátne štíty, ktoré kedysi volali moju dušu k slobode, teraz ustúpili jazeru, ktoré nenesie nijaké poslanstvo okrem zániku a smrti rieky.“

3

Mesačné svetlo presvitalo cez záves na okne vysokej budovy.

Darja kojila svojho syna Lemara.

Už viackrát jej napadlo vstať a záves odhrnúť, aby sa mohla kochať pohľadom priamo na mesiac.

Ale zakaždým ju zadržala tichá lenivosť – až si nakoniec znepokojene uvedomila, že jej už je vlastne jedno, či mesiac uvidí, alebo nie.

Ach, mesačný svit... Ten mesačný svit, čo sa jej vždy prihováral, ktorý kedysi nosieval poslanstvo pre srdcia milencov...

Teraz sa jej zdal ako bledý, bezvýznamný kameň na oblohe.

Kam sa podelo moje básnické srdce?

Kam zmizla moja detská predstavivosť?

Pritisla si Lemara bližšie k hrudi.

Opatrne vstala a odhrnula záves. Akokoľvek hľa dela na mesiac, nenašla v ňom nič z toho mesiaca, ktorý poznala kedysi.

Nie, toto nie je ten mesiac.

Snažila sa presvedčiť samu seba, že na tomto svete je len jeden mesiac – ale nedarilo sa jej to. Mala pocit, ako keby jej rodná krajina mala iný mesiac, iné slnko, inú oblohu.

Nielen jazyk ľudí – aj jazyk prírody sa zmenil.

Uvedomila si, že odkedy sa stala človekom bez domova, videla krásne kvety, stromy, vtáky

– ale žiadna vôňa neprenikla do jej duše, žiadny spev vtákov nevyvolal v nej radosť, žiadny strom ju nezaujal. Tvary a farby sa síce zdali rovnaké, ale nehovorili žiadnym jazykom, alebo hovorili jazykom, ktorý bol poézii cudzí.

Napokon – je ruža od milovanej osoby rovnaká ako všetky ostatné ruže v záhone? A či sa neprihovára srdcu iným jazykom ako jazyk záhrady?

Mala pocit, že keby jej niekto ukázal dve hory, vedela by hneď povedať, ktorá jej je blízka a ktorá cudzia.

Hory jej domoviny rozprávali tisíc jazykmi – niesli stopy krvi, ohňa a divokých tulipánov, znaky trpezlivosti, hrdosti a vytrvalosti.

V hĺbke duše cítila, že to, čo ju v exile trápilo najviac, nebola cudzosť ľudského jazyka, ale cudzosť samotnej prírody. Bola to táto cudzia obloha, tento neznámy vietor, čo najviac zvieralo jej dušu.

Lemar zaspal, jeho sanie materského mlieka sa spomalilo a zastavilo.

Darja s láskou pozrela na milú tváričku svojho syna a zašepkala si sama pre seba:

Vedela som, že sem musím prísť. Vo chvíli, keď dojčím svoje dieťa, viem, že som urobila správne rozhodnutie – nemohla som dovoliť, aby vojna tomuto novorodeniatku ukradla detský smiech.

A predsa...

Bože – minulosť a budúcnosť sú vo mne tak úzko prepletené, že rozlúčka s minulosťou vrhá tieň na prichádzajúcu budúcnosť.

Prečo som nemohla zostať vo svojom vlastnom dome a vidieť v zrkadle tvár svojho dieťaťa, svojej matky a otca? Prečo som nemohla vnímať všetky tri okamihy času – minulosť, prítomnosť a budúcnosť – spolu v radosť? Ak ma Lemar jedného dňa opustí a odíde...

Prázdna, hryzavá osamelosť ju opäť zaplavila a zatriasla jej unavenou dušou...

4

Hrom vybuchol na oblohe ako bomba a blesky sa rútili k temnej zemi ako rakety a granáty. Darja a Paktis sa naraz strhli zo spánku a prudko si sadli na kraj postele.

Triasli sa od strachu a keď sa im v tme stretli pohľady, obaja vedeli — bez jediného slova — aká spomienka ich zobudila.

Každú jar ich v tejto upršanej krajine májala tá istá trauma z minulosti.

Či vo dne alebo v noci ich desil zvuk hrmenia a bles kov, ktoré mali v mysli navždy spojené so zvukom vybuchujúcich bômb, rakiet a mínometných granátov.

Vietor zdvihol záclonu do vzduchu.

Padajúce kvapky dažďa prekízlili cez škáru v okne a dopadali na koberec.

Paktis vstal a zatvoril okno.

Darya sa nepokojne ponáhľala do detskej izby — k Lemarovi a Samar.

Bála sa, že sa aj ich vyľakala búrka.

Ale deti, hoci schúlené a s premrznutými kolienkami pritlačenými k bruškám, spali hlboko,

nerušení besným počasím.

Pre nich bol hrom iba hromom. Neniesol ozvenu bômb, ani spomienky na rakety, mínomety, krv, bolesť a krik.

Neniesli v sebe ťarchu vojnových spomienok, ktoré by im narúšali spánok.

Darja jemne pritiahla pestrofarebné prikrývky s postavičkami z Disneyových rozprávok a dôkladne ich nimi zakryla až po ramená.

Dlho sa dívala na ich pokojné, spiace tváre. A zrazu sa cítila vzdialená — strašne vzdialená od vlastných detí.

Boli v inom svete.

Vo svete mágie, kde mohla Alica nasledovať zajaca do Krajiny zázrakov a Peter Pan mohol naveky ostať dieťaťom v Krajine Nekrajine — vo svete, kde Zvonilka stráži ich spánok, a kde im sny samy dávajú schopnosť radovať sa a lietať.

Darja pocítila vedľa seba dych Paktisa, ktorý za ňou prišiel do detskej izby.

Zašepkala: „Pozri, ako pokojne spia.“

Paktis si ticho povzdychol. „Vďaka Bohu... Nie sú zjazvení vojnou ako my.“

V hlase mal pokoj aj hlbokú clivotu.

A Darja prvý raz naplno pochopila tú pálčivú, hlbokú bolesť, ktorá sprevádza lásku rodiča k dieťaťu.

Koľko museli trpieť ich vlastní rodičia počas tých dlhých rokov vojny, nikdy nevidiac takýto pokoj na tvárach svojich detí?

V tú noc, keď na ich ulicu dopadla raketa a rozbila okná — ako museli preklínať osud a život, keď s hrôzou vybiehali z domu, aby zobrali svoje rozospaté deti do náručia a utekali s nimi do pivnice...

Ako veľmi im muselo každé ráno zvierat srdce, keď odchádzali z domu v neistote, či sa večer vrátia živí a zdraví?

Teraz pochopila, prečo jej matke a otcovi tak skoro zošediveli vlasy.

Akú odvahu museli mať! Aká posvätná láska musela spájať každú bunku v ich tele s každým zrnkom pôdy ich vlasti, aby uniesli ten trýznivý strach rok čo rok a predsa neopustili krajinu, ani tých, ktorých milovali.